

Кононович В. Г., аспірант Навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України. М. Харків

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

Розвиток фізичної культури і спорту в нашій країні має особливе значення. Ця значущість визначена тим, що вони визначають якість життя українців і служать основним соціальним ресурсом соціально-економічного розвитку суспільства. Для цього потрібна виміряна і ефективна державна політика по розвитку сфери фізичної культури та спорту. Існуючий механізм реалізації цієї політики, хоча і вирішує основні завдання розвитку цієї сфери, але потребує коригування та вдосконалення, особливо по активізації масових і регулярних занять фізичною культурою і спортом серед населення.

Ключові слова : *фізична культура та спорт, державне управління розвитком фізичної культури та спорту в Україні, державна політика в розвитку фізичної культури та спорту, інноваційний напрям розвитку масової фізичної культури і спорту, державний механізм розвитку сфери фізичної культури та спорту.*

The development of physical culture and sports in our country is very important. This significance is determined by the fact that physical culture and sports determine the quality of life of Ukrainians and serve as the main social resource of socio-economic development of society. This requires a measured and effective state policy for the development of physical culture and sports. The existing mechanism for implementing this policy, although it solves the main problems of development of this area, but needs to be adjusted and improved, especially to intensify mass and regular physical culture and sports among the population.

Key words: *physical culture and sports, public administration of development of physical culture and sports in Ukraine, state policy in development of physical culture and sports, innovative direction of development of mass physical culture and sports, state mechanism of development of physical culture and sports.*

Постановка проблеми. *Мета цієї статті вдосконалення механізму реалізації державної політики в сфері фізичної культури та спорту в Україні.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. *Проблемою вдосконалення механізму реалізації державної політики в сфері фізичної культури та спорту в Україні займалися різні науковці, серед яких можна виділити Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, І.К. Залюбовську, М.С. Студенікіна, В.К. Колпакова, В.І. Курило, В.Л. Грохольського та ін.*

Фізична культура і спорт займають особливе місце у сфері життєдіяльності людини, суспільства і організації. Ця особливість проявляється в тому, що в першу чергу фізична культура і спорт впливають на поліпшення здоров'я і якості життя населення. Цьому свідчать факти і статистика про дію цих категорій на тривалість життя і здоров'я людини.

З іншого боку, дія фізичної культури і спорту на діяльність людини дозволяє значно підвищити його соціально-економічний ресурс, якого потребує наше суспільство. Це проявляється в таких сферах, як економіка, соціальна діяльність, охорона здоров'я, демографія, освіта та ін. Інститут фізичної культури і спорту служить свого роду стержнем, основною ланкою в реалізації цілей розвитку даних і інших сфер суспільства.

Відмітимо ще одну особливість фізичної культури і спорту. Цей інститут активно впливає на становлення самої особи людини. Що значно підвищує його цінність. Виховуються якості цілеспрямованості, вольові властивості, працьовитості і сумлінності і так далі. В цілому ж можна сказати, що заняття фізичною культурою і спортом, окрім дії на здоров'я людини, сприяють пристосуванню нашого організму до змін в довкіллі, роблять його стійким по відношенню до виникаючих чинників, які створюють стресові ситуації і в цілому психологічно готують особу до повної і ефективної участі в громадському житті суспільства.

За останні роки потреба в регулярних заняттях спортом в суспільній свідомості наших громадян значно збільшилася. Можна погодитися з тим, що «стимулом для цього є значення фізичної культури як чинника вдосконалення природи людини, як елементу компенсації дисбалансу необхідного об'єму і якості рухової активності, що розвивається, з одного боку, і реальної фізичної активності в повсякденному житті - з іншого боку» [1].

В той же час, статистика показує, що наша країна ще досить значно відстає від провідних країн за показниками, що характеризують масовість заняття населення фізичною культурою. У цих країнах показники активного заняття масовою фізкультурою і спортом оцінюються на рівні 40 - 50 % населення. У той же час як у нас, ця цифра на рівні 30 – 35 %. А у ряді регіонів ці показники значно нижчі.

Окрім цього, заслуговує на увагу і політика держави у сфері розвитку фізичної культури та спорту. Існуючі проблеми, такі як: наявність великої кількості молоді з шкідливими звичками, серед яких наркоманія, постійна тяга до спиртного і тютюну; слабкий стан здоров'я допризовної молоді і інші подібні асоціальні явища, які вимагають втручання держави. Окрім цього, наприклад, за даними міжнародних організацій, ми знаходимося на рівні 80 - 90 місця за середньостатистичними критеріями життя людини в нашій країні. На даний момент цей критерій визначається 63 - 67 роками життя. Тоді як в провідних країнах цей показник близько 80 років [5].

Сучасна політика держави у сфері фізичної культури та спорту є важливою ланкою в загальному напрямі рішення головних соціальних завдань суспільства. Ця

значущість визначена особливим статусом фізичної культури і спорту, який знаходиться в тому, що ця сфера служить як джерелом підвищення якості життя українців, так і соціальним ресурсом розвитку суспільства.

Сам державний механізм розвитку сфери фізичної культури та спорту складається з певних структурних елементів. На рис. 1, представлені такі елементи.

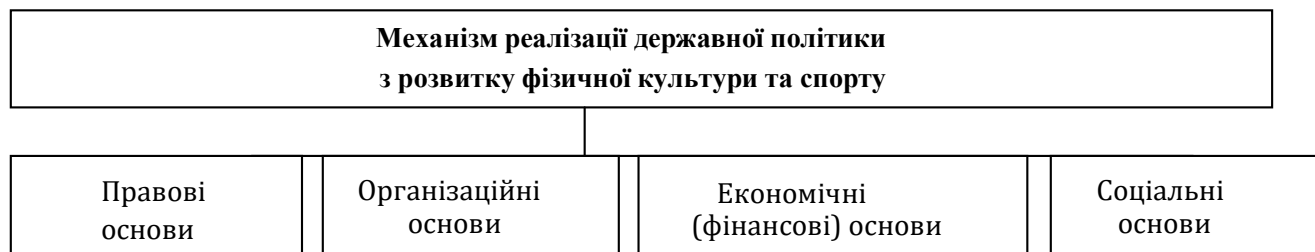

Рис. 1. Основні елементи механізму реалізації державної політики в сфері фізичної культури та спорту.

Розглянемо детальніше кожен елемент цієї системи. У першу чергу йдеться про правову основу реалізації політики розвитку фізичної культури та спорту. За роки незалежності України було прийнято понад 170 нормативно-правових актів у сфері фізичної культури та спорту. Приведемо основні документи на державному рівні, що визначають характер діяльності такої системи. Перш за все це Закон України «Про фізичну культуру і спорт» № 3809 - XII від 12.04.1993 р.

Основний зміст закону :

- Розкрив основні принципи законодавства про фізичну культуру і спорт.
- Визначив хто є суб'єктом фізичної культури та спорту в Україні.
- Охарактеризував повноваження суб'єктів України в області фізичної культури та спорту.
- Виділив повноваження органів місцевого самоврядування у цій сфері.
- Показав значущість і інструменти розвитку фізичної культури та спорту в системі освіти, в системі державних органів влади, за місцем проживання громадян з метою адаптації фізичної культури та спорту в повсякденну практику.
- Охарактеризував види спортивних організацій та ін.

Постанова Кабінет Міністрів України «Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року» від 4 листопада 2020 р. № 1089. Стратегія буде реалізована в три етапи, а один із результатів – це збільшення відсотка населення, які оберуть регулярну рухову активність.

Метою Стратегії є :

- Виховання фізично активної нації.
- Формування позитивного іміджу України як передової спортивної держави на основі сучасної і доступної спортивної інфраструктури.

- Розробка і реалізація комплексу заходів по пропаганді фізичної культури і спорту.

- Створення умов для усіх груп населення по активному залученню до масових занять

Постанова Кабінет Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року» від 1 березня 2017 р. № 115.

Основними цілями та завданнями Програми є:

- Створення умов, що забезпечують можливість громадянам систематично займатися фізичною культурою та спортом.

- Підвищення ефективності підготовки спортсменів в спорті вищих досягнень.

- Розвиток інфраструктури сфери фізичної культури та спорту.

- Розвиток матеріально-технічної бази для занять сортом, у тому числі і розвиток спортивної інфраструктури.

Як видно з представлених документів, правова база з управління сфери фізичної культури і спорту носить системний характер, послідовна, охоплює зв'язані зі сферами (охорони здоров'я, демографії та ін.), створює і представляє конкретні інструменти і механізми реалізації завдань розвитку і вдосконалення та створює за допомогою оцінних дій в особі органів Держстата України механізм зворотного зв'язку, що дозволяє коригувати діяльність суб'єктів, що відповідають за розвиток фізичної культури в нашій країні [2].

Організаційні основи досліджуваного механізму в першу чергу складаються з суб'єктів, які реалізують поставлені завдання Стратегії, спираючись на Закон України «Про фізичну культуру і спорт». Їх слід розділити на два види.

Перший, це суб'єкти загальної компетенції. Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, місцеві органи виконавчої влади. Їх функції зводяться до розробки і прийняття документів, що визначають розвиток галузі фізичної культури та спорту, впровадження інструментів і механізмів реалізації цілей в данній сфері. До органів загальної компетенції відносяться законодавчі органи державного і регіонального рівнів. Ці суб'єкти визначають річні витрати у бюджеті країни на данну галузь, погоджують питання взаємодії міжгалузевого характеру по реалізації програми розвитку сфери фізичної культури та спорту і так далі [4].

Що ж до суб'єктів спеціальної компетенції, то до них варто віднести різноманітні органи структури Міністерства молоді та спорту України, відповідні структурні підрозділи в регіонах, громадські організації державного і регіонального рівня, які спеціалізуються на питаннях практичної реалізації юридичних документів із створення і розвитку в нашій країні фізичної культури та спорту.

Окрім цього, спираючись на особливості державного облаштування нашої країни, регіональні органи влади і їх виконавчі структури наділені рядом спеціальних компетенцій, які дозволяють їм проводити політику розвитку та вдосконалення фізичної культури і спорту, спираючись на специфічні особливості

регіонів. Йдеться як про ухвалення так і проведення регіональних законів, пов'язаних з реалізацією цілей регіональних програм у данній сфері.

Окрім суб'єктів розробки і реалізації політики у сфері фізичної культури та спорту, складовим елементом організаційної основи механізму можна назвати наявність спортивної інфраструктури, для реалізації задуму Стратегії. Це завдання вирішується за рахунок різних фінансових джерел. В першу чергу це державний бюджет. У другу чергу це бюджети органів місцевого самоврядування, і ті позабюджетні джерела, які знаходяться і притягуються на території.

Будівництву об'єктів спортивної інфраструктури приділяється велика увага у Державній цільовій соціальній програмі розвитку фізичної культури і спорту. Так, в ній передбачено і робиться акцент на випереджаючий розвиток пріоритетних територій по напрямках, що стосуються вдосконаленню умов для розвитку масового спорту.

Іншим елементом організаційної основи є наявність в країні спортивних організацій, що здійснюють діяльність у сфері фізичної культури та спорту і наявність спеціальних кадрів їх керівників і тренерів, лікарів і інших фахівців для підготовки не лише спортсменів для міжнародних змагань, але і для масової підготовки до регулярних занять спортом.

На недостатній стан справ вказано і у відповідях при опитуванні керівників місцевих утворень в сферу фізичної культури та спорту. Вони відмічають, що необхідно: вирішити питання кадрового потенціалу для заходів у данній галузі, особливо в сільських районах; створити систему підготовки тренерського складу, який міг би значно посилити свою дію на розвиток масового залучення до регулярних занять спортом; виховувати і мотивувати до роботи в органах місцевого самоврядування спеціально підготовлених кадрів з юридичною і менеджерською освітою.

До суб'єктів і організацій також можна віднести спеціалізовані ЗМІ, інтернет-видання, журнали, їх редакції, які передбачають регулярні передачі з освітніми і стимулюючими цілями у сфері фізичної культури та спорту.

До соціальних основ слід віднести дію на масовий розвиток і участь громадян, за допомогою спеціальних інститутів, програм, що реалізуються державою або іншими організаціями.

Поза сумнівом, що усі названі заходи і відмічені структури і організації потребують економічної, або фінансової складової. На це і націлено фінансове забезпечення вдосконалення системи в сфері фізичної культури та спорту, яке є основою економічного блоку розвитку данної галузі. На сьогодні фінансування сфери здійснюється з двох джерел: державного бюджету, бюджетів органів місцевого самоврядування.

Також для розвитку фізичної культури і спорту використовуються позабюджетні кошти, зокрема від: Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; підприємств, установ та організацій, об'єднань громадян,

окремих осіб; фінансово-господарської діяльності закладів фізичної культури і спорту; користування правами інтелектуальної власності закладами фізичної культури і спорту, організаторами фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів; проведення державної спортивної лотереї; інвестиційної діяльності у сфері фізичної культури і спорту[3].

Як бачимо, представлені форми і методи фінансування мають різне походження і джерела, і такий підхід найбільш підходить до фінансування цієї складної сфери, оскільки припускає гнучкість в пошуку фінансових коштів. Додамо до цього можливість заробляти на рекламі, рекламній продукції, на трансляції спортивних змагань міжнародного рівня і інші можливості.

В той же час, є у сфері фінансового забезпечення і проблеми. В першу чергу відзначається, що об'єм фінансування, що «склався, державою не дозволяє повною мірою реалізувати соціально-економічні функції фізичної культури і спорту. Прийнято вважати, що державне фінансування у сфері фізкультурно-спортивних послуг повинне здійснюватися там, де присутність держави потрібна: дитячий спорт, масовий спорт, адаптивні програми. Інші види діяльності фізичної культури і спорту повинні надаватися на комерційній основі і перебуває під впливом непрямого державного управління» [3, с. 82-84].

До цього додамо, що «проблема в тому, що основне навантаження доводиться на місцеві бюджети, що свідчить про низьку міру залученості державних органів виконавчої влади у фінансування спорту і фізичної культури в країні, при тому, що вони визначають основні напрями державної політики в цій сфері» [4, с. 110]. Ця проблема вимагає вдосконалення, оскільки вона не сприяє ефективній роботі механізму по реалізації завдань державної політики.

Висновки. Розглянувши зміст механізму вдосконалення системи в сфері фізичної культури і спорту в нашій країні, можна зробити певні висновки. Механізм дозволяє реалізувати завдання і цілі, поставлені в основних правових документах по розвитку цієї сфери.

В той же час, існуючі проблеми і труднощі які не дозволяють повною мірою забезпечувати розвиток сфери фізичної культури та спорту через проблеми організаційного і фінансового характеру. У зв'язку, з чим необхідно переорієнтовуватися на використання інноваційних форм і методів в розширенні можливостей в данній сфері.

У першу чергу створити інститути за допомогою засобів масової інформації та інших форм, для впливу на масову свідомість громадян на користь того, що фізична культура та спорт це соціальний інститут, головною метою якого є рішення соціальних, економічних і гуманітарно - моральних завдань суспільства.

Забезпечити доступність до спортивних послуг. Ця доступність визначається наступними чинниками: фізіологічними, інформаційними, інфраструктурними, транспортними і вартісними особливостями наших громадян.

Інноваційний розвиток у сфері діяльності фізичної культури і спорту повинен стати пріоритетним напрям в діяльності суб'єктів в данній сфері. Цей напрям повинен включати усі прогресивні технології, що дозволяють не лише впливати на досягнення в спорті високого рівня, але і в першу чергу на підвищення ефективності функціонування спортивних об'єктів, усієї інфраструктури сфери по наданню спортивно-фізкультурних послуг населенню.

Слід активніше впроваджувати в політику суб'єктів фізичної культури та спорту інструменти вивчення попиту населення, моніторингу інтересів громадян, їх сегментації, розширення об'єму і якості послуг, що надаються. Варто використати досвід по стандартизації подібного виду послуг в нашій країні.

Важливо проводити політику популяризації різних видів спорту, у тому числі і національних; виділення опорних центрів по розвитку окремих видів спорту; розширювати можливості фінансування у данну сферу як за рахунок власного банківського потенціалу, так і за рахунок грантів і міжнародних організацій; використати увесь існуючий досвід в нашій країні.

Таким чином, ці технології дозволять значно підвищити ефективність механізму розвитку сфери фізичної культури та спорту в нашій країні.

Список використаних джерел

1. Вавренюк С.А. Роль виховних функцій фізичної культури і спорту серед студентської молоді: державноуправлінський аспект [Електронний ресурс]: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2015/31.pdf
2. Кузьменко О.О. Сучасний стан державного управління фізичною культурою та спортом в Україні та Європі [Електронний ресурс] : http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/Dtr_du/2011_3/files/DU311_07.pdf
3. Ліщук С.В. Система державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту в Україні /Ліщук С.В.// Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2014. № 12.- [Електронний ресурс]:<http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=794> .
4. Луць Л. Основні заходи та способи європейської правової інтеграції / Л. Луць // Право України. – 2002. – № 5. – С. 142-151.
5. Міністерство молоді та спорту [Електронний ресурс]: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua>